

7. Леонтьев Д.А. Методика изучения ценностных ориентаций личности / Леонтьев Д.А. – М.: Смысл, 1992. – 46 с.
8. Леонтьев Д.А. Ценностные представления в индивидуальном и групповом сознании: виды, детерминанты и изменения во времени / Д.А. Леонтьев // Психологическое обозрение. – 1998. – №1. – С. 36-51.
9. Kluckhohn C. Variations in value orientation / C. Kluckhohn, F.L. Strodtbeck. – Evanston, IL: Row Peterson, 1961. – 532 p.

Vasyl Popovych

The axiological submissions in student's group consciousness of higher spiritual educational establishments

In the article the problem of structural and substantial features of axiological consciousness of the youth which chose a way of church service – students of the highest spiritual educational institutions is staticized. Considering axiological consciousness as a system of axiological representations (axiological orientations, axiological stereotypes, axiological ideals), in the article are analyzed phenomenological representation of axiological group consciousness of the studying youth in spiritual higher education institutions. The questions of religious spirituality, Christian ethics, influence of Christianity on modern morals of society are revealed. The author allocated a religious and axiological perspective as such which has independent scientific value, and also comprehension of Christian values, understanding and an explanation of their essence, definition of the main characteristics and forms of existence, structural levels of the organization and regularities of development.

Keywords: value, spiritual wealth, axiological representations, axiological consciousness, axiological orientations, axiological stereotypes, axiological ideals.

Надійшла до редакції 11.03.2015 р.

УДК 26-42

© Олександр Бродецький
(Чернівці)

ДИАЛЕКТИКА ГУМАНІСТИЧНОГО Й АВТОРИТАРНОГО В ЕТИЦІ ЮДАЇЗМУ ТА ЇЇ ТОЛЕРАНТИЗАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

У статті осмислено ціннісно-антропологічне ядро юдейської світоглядно-релігійної традиції в аспекті з'ясування діалектичної кореляції гуманістичних і авторитарних елементів цієї ідейної спадщини. Простежено роль ціннісних постулатів юдейської етики в історичній консолідації євреїв, консервації їхніх ментально-культурних особливостей в умовах драматичних колізій історії. Аналіз покликаний виявити можливості реалізації толерантизаційного потенціалу юдейської релігійної спадщини. Дослідження здійснено на дисциплінарному перетині етики, філософської антропології та філософії релігії.

Ключові слова: авраамічні релігії, юдаїзм, авторитарні і гуманістичні цінності, релігійна етика, толерантність, толерантизаційний потенціал.

Постановка проблеми та актуальність. Історична динаміка соціокультурного розвитку, стан та перспективи сучасної цивілізації і духовної сфери невіддільні від історії й сьогодення релігій т. зв. авраамічного кореня. Юдаїзм, християнство, іслам, з одного боку, пов'язані між собою у смислових, світоглядних та деяких обрядових особливостях, з іншого боку, кожна з цих релігій набула яскравих специфічних рис, багато в чому позначившись на моделях культури тих цивілізаційних ареалів та народів, які сповідують кожну з них.

Традиційно підвищена увага до духовного ресурсу цих релігій як з боку дослідницького середовища філософів, культурологів, соціологів, політологів, релігієзнавців, так і громадської сфери загалом, ще більше загострюється в нинішніх реаліях перебування людської цивілізації на роздоріжжі вибору магістральних ліній подальшої еволюції. Адже ментальний уклад, цінності, свідомі чи підсвідомі моделі діяння в сучасному світі багато в чому мотивовані саме авраамічними релігійними традиціями. Не викликає сумніву й те, що навіть істотно секуляризований західний світ і ті його спільноти та інституції, що позиціюють себе як позарелігійні, все ж й історично, і структурно, і ціннісно формувалися та розвивалися, відштовхуючись від діалогу, взаємодії (чи протистояння/опозиції) з відповідними релігійними системами. Важливо усвідомлювати й те, що розв'язання проблеми здійсненності ціннісно конструктивного, гуманістичного вектору взаємин між спільнотами, сформованими під егідою передусім юдаїзму й християнства, з одного боку, й ісламу, – з іншого, розглядається багатьма дослідниками як один з важелів ефективного міжцивілізаційного діалогу та безперешкодного розвитку мультикультурного соціуму. Найбільш гострі конфліктогенні геополітичні та міжетнічні проблемні вузли також часто концентруються на шляхах узгодження життєвих цінностей, мотивованих еволюцією й соціальним функціонуванням окреслених світоглядно-релігійних традицій.

Слід також усвідомлювати і специфічну дихотомію, з одного боку, особливої гуманістичної рафінованості ключових етичних санкцій цих релігій, а з іншого, – наявних як в історії, так і в сьогоденні тенденцій освячення ними (або певними їхніми відгалуженнями) не лише справедливих та людських норм співжиття людей, а й негуманних, авторитарних моделей соціальної (зокрема, й політичної) комунікації.

Розгалужена богословська спадщина релігій авраамічної традиції, наявність у кожній з них своєї філософської системи – також один із факторів загальноцивілізаційної значущості їхнього світогляду. Усе це свідчить про потужний методологічний потенціал осмислення як доктринальних, так і аксіолого-антропологічних особливостей юдаїзму, християнства, ісламу. Цей методологічний потенціал має як теоретичний вектор, так і соціально-практичний. Усе це визначає актуальність звернення до переосмислення етико-антропологічного ресурсу кожної з релігій авраамістичної традиції. У цій статті *маємо на меті кристалізувати гуманістичний потенціал ціннісно-антропологічних ідей юдаїзму задля філософсько-етичного увиразнення потужних можливостей ідейного діалогу й діяльній синергії передусім християнських течій із носіями юдейських релігійних традицій.*

Ступінь розробки проблеми. Аналіз спиратиметься на *першоджерела* юдейсько-старозавітної і богословсько-філософської традиції (*Тора* [10], *Старий Завіт* [1], праці *Мойсея Маймоніда* [5] та *Г.Сковороди* [8]), а також у дослідницьку орбіту залучатимуться методологічно конструктивні *наукові праці* ряду сучасних аналітиків та теологів – інтерпретаторів юдаїзму: *В.Віхновича* [2], *П.Джонсона* [3], *Р.Йошпе* [4], *Д.Фішмана*, *Б.Висоцького* [6], *І.Пекарської* [7], *Й.Телушкіна* [9], *С.Нормана* [11]. Елемент **новизни** дослідження полягає в тому, що діалектика гуманістичного й авторитарного в ідейному ресурсі юдейської етики осмислюється під кутом зору виявлення толерантизаційного потенціалу ціннісно-сміслової спадщини цієї традиції, а функціонування релігійних ідей і їхній вплив на свідомість сучасників розглядається не лише в контексті їх інституційного поля в межах чітко окреслених конфесійних структур, а також і в автономному інформаційному просторі просвіти й саморозвитку осіб, що не позиціюють себе приналежними до конкретних релігійних конфесій, але є уважними до ідейного, ціннісного ресурсу відповідних релігійних традицій. Результати аналізу можуть бути корисні також для прояснення гуманістичного формату викладання тематичного блоку, пов'язаного з юдаїзмом, у межах навчальних курсів «релігійна етика», «етика віри» тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історичні факти свідчать, що саме юдаїзм став вихідною основою формування та подальшої еволюції релігій авраамічної традиції. Ментально-етичний лейтмотив цієї традиції – ідея богообраності конкретного народу (євреїв) та шляхи духовного вдосконалення й, відповідно, успадкування належного Божого воздаяння

як у земному житті, так і в потойбічній перспективі. Звісно, суть етики юдаїзму не зводиться до її концептуального ядра – десяти заповідей. Вона розгалужується цілою низкою моральних норм, звичаїв, духовно-соціальних практик, ритуалістичних нюансів, комунікативних матриць, які відобразили собою тривалу та багату на переломи й трагедії історію єврейського народу, його потребу знайти духовні важелі національно-духовної консолідації, культурницької самоідентифікації, тягlosti історичного відтворення традиції в умовах, що нерідко відзначалися гострими, жорстокими переслідуваннями, які визначали життєво неодмінну потребу для цього народу освоювати нові географічні та цивілізаційні терени. Це у певній мірі викладено у такому міркуванні: «Фундаментальною рисою єврейського народу, яка має привернути нашу увагу...є історичний й етичний характер переживання буття. Вочевидь, саме євреї першими випрацювали уявлення про неповторність історичного процесу, де минулому (Одкровення) і майбутньому (Царство Боже на землі) належить особливе значення й особлива цінність. А втім, етичною забарвленістю характеризується не тільки минуле й майбуття, а й теперішнє: плин буття, примхи історичної долі євреїв залежать від того, як саме вони виконують Закон і наскільки вірні йому. Людська етика не менш важлива для визначення ходи буття, ніж божественна всемогутність: Бог євреїв – живий Бог, що безпосередньо відгукується на діяння, вчинки свого народу» [4, с.119-120].

Традиція Тори (і Танаху загалом) відштовхується від концептуально значущого етико-антропологічного постулату, що впливає з креаціоністської ідеї єдності та абсолютності Бога. Сама можливість морального самовизначення людини, згідно з юдейсько-біблійним уявленням, визначена принциповою передумовою, що змодельована в ключовому сюжеті про гріхопадіння перших людей – Адама та Єви. За символікою Тори первісно створений Богом світ і людина відзначалися досконалістю, запрограмованою його волею та мудрістю. Водночас уже тут усвідомлюється важливість слова, настанови в додержанні чи недодержанні людиною етичних принципів. Сама можливість зла інтерпретується в старозаповітній етиці через реалізацію непослуху щодо Божого слова, його настанови. Можна стверджувати, що образ креаціоністського Бога, успадкований відтак і християнством, й ісламом, певною мірою асоціювався у свідомості стародавніх юдеїв з функцією батька – як родини, так і роду загалом. Відповідно і всі образи морально-релігійної сюжетності Танаху пов'язані з концептом діалогу людини (що символізує собою синівство) і Богом (абсолютизований образ батька). Певним варіантом градації цієї ж символічної лінії є й лейтмотив пророцтва як ідея духовно-комунікативної взаємодії провідника і громади. Ось характерна інтерпретація: «Доля кожного справжнього пророка – боротися зі своїм часом. Коли євреї жили в достатку, але без духовної опори, Ірмеягу (у біблійній традиції це пророк Єремія – О.Б.) засуджував їх. Коли вони вирішили долучитися до повстання проти війська, що їх переважало, Ірмеягу висміяв їх. Та коли євреї втратили все й поринули у розпач, зазвичай похмурий Ірмеягу вселив у їхні серця надію» [9, с.72]. Це міркування про подвійну – і викривальну, і розраджувальну роль – пророка в юдейській традиції увиразнює потужний мотив ролі особистості-провідника у вихованні громади, що теж глибинно коріниться в традиційно патріархальних уявленнях про роль батька у наверненні на належний шлях родини, а ширше – народу, нації: синергія елементів критики і заохочення до вдосконалення.

З певною часткою умовності можна інтерпретувати історію діалогу єврейського народу з Богом через пророків як своєрідну, переведену на мову релігійного символізму модель етичного виховання з усіма його успіхами та можливими прогалинами, наближенням виховуваного до ідеалу та віддаленням від нього в силу певних обставин, але з повсякчасною можливістю отримати заохочення до нового морального зусилля із вдосконалення. «Стійке поєднання обраності й зобов'язань становить основну частину двох центральних моментів Тори: Завіту й Закону... Продовження статусу народу Божого й можливість надалі користуватися покровительством Божим тепер прямо пов'язується з мораллю євреїв, їхньою поведінкою при здійсненні культу і в громадському житті... Детально описуючи обіцянки, дані Богом єврейському народові, Біблія так само однозначно підкреслює відповідальність народу. Чималі фрагменти Тори присвячені юридичним нормам, культовим й етичним зобов'язанням

євреїв. Закон Тори представлено як наставлення, що походить безпосередньо від Бога. Недодержання законів розглядалося як бунт проти Бога» [6, с. 59-60]. Недаремно у книзі «Дварім» («Повторення закону») Тори особливо наголошується на єдності в Богові потенціалу найбільшої суворості і максимальної милості: «Я – Бог, Всесильний твій, Бог-Ревнитель, що караю за провину батьків дітей до третього і до четвертого покоління, тих, хто ненавидить мене, і чиню милість на тисячі поколінь тим, хто любить мене й додержується заповідей моїх» [10, с.1099]. Поза сумнівом, на цих особливостях тлумачення зв'язку Бога і людей не могла не відбитися своєрідною сакралізованою проекцією специфіка морально-юридичних взаємин між підданим народом і володарем в умовах архаїчного, патріархального устрою. Звісно, покора і страх в тих умовах відігравали в санкціонуванні поведінки одне з визначальних місць.

Водночас юдаїзм – специфічна релігійна система, де взаємини людей між собою та будь-які прояви їхнього ставлення до світу і Бога інтерпретуються на засадах своєрідно сформульованого принципу справедливості. Вимагаючи від вірянина плекання основних загальнолюдських чеснот, сформульованих у Декалозі та інших моральних «кодексах», юдаїзм водночас з достатньою суворістю встановлює принцип етичного воздаяння. Навчаючи бути доброчесним і щирим, ця релігія водночас і вчить бути безкомпромісним до зла, віддавати його призв'язкам належне покарання. Тож мотив Божества, що судить і карає, є надзвичайно характерним для цієї релігії і її етики. У коментарях до Тори читаємо: «Всевишній вимагає від тих, з ким Він уклав союз, якнайвищого рівня святості й повсякчасного прагнення до справедливості. Людські діяння небайдужі для нього, і тому будь-яка форма ідолопоклонства й прояву нечесності не залишається непоміченою, безкарною, хоч покарання приходить не завжди одразу, часом з тих чи інших причин воно відкладається на досить довгий термін» [10, с.1089]. Мотив страху Божого, який, звісно, у богословських вченнях може мати варіативність інтерпретації, – один з провідних у смисловій структурі юдаїзму. Уявлення про Бога як про особистість мотивує уявлення й про можливість для Бога виявитися ображеним недоброчесністю людських вчинків. Тож, як зазначає один з дослідників юдаїзму П.Джонсон, «компенсації [шкоди від людської аморальності – О.Б.] вимагає й сам Бог, а це пов'язано із суворим покаранням» [3, с.33]. Усвідомлюючи історично обмежений характер мотивування моральності через страх, водночас відзначимо й наявність у цих смислових структурах також й ідеї Бога як сутності, що у своєрідний спосіб переживає і співпереживає людству. І хай реакцією на невідповідність Божих надій щодо людських чеснот є сувора кара (як це й реально відбувалося у ті історично віддалені часи в соціумі), все ж тут можна констатувати й ідею онтологічного санкціонування абсолютності добра і обмеженості сил зла, що в історичній перспективі буде переосмислено та на нових засадах етики любові й благодаті персоналістично витлумачено у християнстві.

Етика юдаїзму глибоко антропологічна, персоніфікована, унаочнена священним текстом через систему притч, переказів, через цілий символічно-образний духовно релевантний світ, що вимагає від вірянина не лише засвоєння певних норм поведінки, а й своєрідної молитовно-мисленнєвої настанови, вживання в життєві та етичні колізії персонажів, співпереживання моральній дихотомії героїв священних оповідей з метою увиразнення у власній душі та свідомості своєї моральної подвійності і недосконалості. Занурення у цей світ емоційно забарвлених переживань покликане активізувати в душі вірянина дедалі більший потяг до богоспількування, в актах якого давалася б етична надія на здатність подолати негативні аспекти власного я, заручитися підтримкою та благословенням. Саме цю особливість священного переказу, біблійного тексту й підкреслював, зокрема, в праці «Ікона Алквіадська» Григорій Сковорода, називаючи Біблію «бого-образним світом» – світом Слова, вживання в глибинну смислову природу якого гармонізує укоріненість особистості в бутті макрокосму та соціальної реальності [див.: 8, с.739-743].

Характерним є й те, що саме юдаїзм і старозаповітна монотеїстична традиція зартикулювали ідею сотеріологічної значущості віри як осмисленої життєвої настанови. Чимало переказів Старого Заповіту кристалізують колізії утвердження людини у вірі, програмують матрицю загальноавраамістичної парадигми примату, керівної ролі віри щодо вчинків. На відміну від

язичницьких релігій, де релігійність передусім визначається втягнутістю в міфологічно-ритуалістичне діяння, монотеїстичний юдаїзм вимагає від вірянина ще й постійного індивідуального зусилля із відкривання душі божественній благодаті, боротьбі зі спокусами зневіри. Формат уявлення про Бога як про Абсолют спонукає розглядати навіть етико-смісловий дисонанс, незбагнений розумом, як богооблаштований та освячений вищою, непізнаванною земними засобами справедливістю. Характерним тут є біблійний сюжет про праведника Йова. Його лейтмотив: навіть попри очевидні для здорового глузду життєві несправедливості, попри емпіричний досвід знесмиленості людської долі, особа не повинна зрікатися віри й переривати душевного зв'язку з Богом. Безперечно, є можливість інтерпретувати ідеї цього переказу як заклик до бездіяльності і покори, утримання від спроб змінити життя (що могло мати й соціальну проєкцію). Але у смислового вимірі образ Йова можна розглядати і як моральний символ та взірці людини, налаштованої, попри очевидні життєві злигодні і лихоліття долі, не зрікатися укоріненості у вірі в онтологічний Смысл, не випускати у душу зерна ненависті. Сміслова структура переказу про Йова має важливі конотації, які характеризують типологічний каркас релігійної етики не лише юдаїзму, а й християнства: по-перше, актуалізується глибинна особистісна укоріненість людини у ціннісних смислах і їхній першооснові (в релігійному контексті – це Бог), по-друге, засуджується ненависть і крайня зневіра під впливом обставин життя, і, нарешті, мотивується віра в силу і першорядність сотеріологічної перспективи воздаяння, ознаки та провістки якої слід вміти помічати у земному житті тут і тепер. Тож для увиразнення у свідомості вірянина цих «провістків» (які не завжди очевидні у плині емпіричного та часто стражденного життя) старозавітний текст моделює заохочувальний мотив щедрої віддяки Бога за страждання під час випробувань віри вже у земному житті: «А Господь поблагословив останок днів Йова більше від початку його, і було в нього чотирнадцять тисяч дрібної худоби, і шість тисяч верблюдів, тисяча пар худоби великої та тисяча ослиць. І було в нього семеро синів та три дочки... І таких вродливих жінок, як Йовові дочки, не знайшлося по всій землі. І дав їм їх батько спадщину поміж їхніми братами. А Йов жив по тому сотню й сорок років, і побачив синів своїх та синів синів своїх, чотири покоління. І впокоївся Йов старим та насиченим днями» (Йов 42:12-17).

Слід усвідомлювати, що, містячи певні проблиски гуманістичної ідеї про рівність людей всіх націй, юдаїзм все ж в історичному вимірі постулював неоднаково усвідомлення моральної цінності представників, з одного боку, єврейського народу, а з іншого – неєвреїв. Священні тексти містили певний набір постулатів, що санкціонували систему табу на певні форми спілкування з представниками інших народів і вір. Як зазначають дослідники, «прозелітизм в юдаїзмі не заохочується, у давні ж часи іноді він набував доволі широкого характеру, у зв'язку з чим расизм глибоко чужий юдаїзму. З іншого боку, в ортодоксальному юдаїзмі визнається приналежність до єврейства, тобто автоматично до юдаїзму, тільки за материнською лінією, незалежно від походження й віросповідання батька» [2, с.202]. Юдаїзм у своєму історичному бутті не міг бути вільним від культивування елементів нетерпимості до інакодумства, фанатизму, у певних історичних умовах – і переслідування вільної думки та слова, альтернативних суворо догматичним настановам. Деякі течії юдаїзму і нині консервують і маніфестують свою ідентичність надмірно епатажною поведінкою, покликаною засвідчити їхню винятковість, ексклюзивність, але таку, що різко випадає з системи цінностей і моделей соціальної комунікації, які притаманні спільнотам, що з ними співіснують. Консервування таких настанов у життєдіяльності деяких сучасних юдейських спільнот (наприклад, хасидів), можливо, ґрунтуються, з одного боку, на специфічно трансформованій як свідомій, так і підсвідомій потребі національного самозахисту через культивування релігійно-обрядової винятковості аж до епатажних її форм. Відповідно певні авторитарні чи фанатично ізоляціоністські прояви життя деяких юдейських громад можна розглядати як лише неадекватно реалізовану форму такого самозахисту. Звісно, слід усвідомлювати і можливість використання релігійних важелів впливу на свідомість і певними політико-ідеологічними структурами, що тяжіють до войовничості і практики утвердження національної ексклюзивності. Підкреслимо, однак, що така спайка ідеології і релігії є лише однією з

тенденцій в юдаїзмі, і знаходить собі аналогі і в деяких тенденціях функціонування цілого ряду інших релігійних відгалужень (зокрема, й християнської чи ісламської орбіти тощо).

Особливість довготривалого перебування євреїв – носіїв юдаїзму – в діаспорі забезпечила їм потужну здатність інтегруватися в культурно-ціннісний контекст інших традицій. Якщо деякі юдеї на цьому шляху і втрачали віросповідну ідентичність (що, звісно, особливо інтенсифікувалося в секуляризований період ХХ-ХХІ ст.), все одно культурницьки успадковані явні і неявні ціннісні імпульси юдаїзму мимоволі проникали в те соціальне середовище, де вони реалізовували свою активність. Це свідчить про закладений в етичному ядрі юдаїзму дієвий чинник потенційної синергії із альтернативними аксіологічними ресурсами на ґрунті загальнолюдських етичних настанов, що визначає й передумови практичного впровадження в практику взаємин толерантності з боку юдеїв, а також дає підстави для гуманістично налаштованих вірян інших традицій толерувати прояви юдейської релігійності. Показовою, зокрема, тут є значна питома вага видатних філософів світового рівня – вихідців з юдейського середовища (звісно, не обов'язково юдеїв за особистою релігійною ідентифікацією). А філософія, як відомо, є одним з ключових світоглядних ресурсів толерантизації взаємин у соціокультурному просторі.

Безперечно, якщо аналізувати систематику і формальну букву юдейських етико-практичних настанов, то може складатися уявлення про їхню надмірну деталізованість, настанову на регулювання якнайдрібніших проявів людської комунікації, прагнення тісно прив'язати вірянину до спільнотного моноліту. В ритуалістиці й побуті юдейської традиції дається взнаки міцна прив'язаність до чуттєвих, матеріально мотивованих, первісно натуралістичних образів, пов'язаних із облаштуванням житла, їжею, одягом, мовленням, стосунками між статями тощо. Звісно, в богословській традиції їм дається символічне, смислове, алегоричне витлумачення, але їх побутування на рівні буденної релігійної свідомості, можливо, певною мірою формують елементи побутово-прагматичної мотивації релігійності, зорієнтованості її вістря на психологічний важіль очікування соціального успіху та благоденства.

А проте, попри наявні прояви історично успадкованих деструктивних елементів ціннісне ядро і моральний дух юдаїзму містить і чимало напрочуд глибоких прикладів санкціонування й обґрунтування людяності, здатності до милосердя, особистісно-діалогічного підходу до розв'язання проблем індивідуальної гріховності та моральної слабкості. Можна стверджувати, що найавторитетніші юдейські проповідники та вчителі обґрунтовували лейтмотив віри в людину і любові до неї, спонукали в етичній рефлексії реалізовувати динаміку самовдосконалення через ненастанну роботу над собою. Як зазначав середньовічний богослов Мойсей Маймонід, виражаючи віру в моральну силу людину та її духовний ентузіазм, «...є серед нас такі, перед якими блискавки спалахують одна за одною так часто, що їм немов світить постійне, незгасне світло, і ніч для них перетворюється на день» [5, с.46]. Тож дослідники констатують, що у своїх гуманістичних формах «юдаїзм постає як релігія дії, вдосконалення світу» [7, с.176].

Слід відзначити наявність в юдаїзмі нашого часу потужних імпульсів діалогу традицій, тенденцій до оновлення, модернізації, перегляду цілої низки норм, форм життєвого укладу, реагування на актуальні проблеми сьогодення, тенденції науково-технічного прогресу, що забезпечує носіям цієї релігії змогу ефективно самореалізовуватися в сучасному світі, інтегруватися в структури новітньої глобалізованої цивілізації, водночас вносячи свою лепту в пошук шляхів подолання криз і загроз, з якими стикається сучасне людство на планетарному і регіональному рівні. Активно обговорюється й питання війни. «...Чимало представників сучасного юдаїзму прочитують традиційні тексти відповідно до сучасної доктрини прав людини й міжнародного права. Ця конвергенція не викликає особливого подиву, у світлі взаємодії секулярної етики, міжнародного права і єврейських текстів, починаючи з Біблії» [11, р.310]. В руслі цього дослідник С.Норман висловлює віру в принципову миролюбність юдаїзму, наводячи відомі крилаті слова з біблійної Книги Ісаї: «І мечі свої перекують вони на лемеші, а списи свої на серпи. Не підійме меча народ проти народу, і більше не будуть навчатись війни!» (Ісаїя 2:4).

Покажемо їй те, що історично будучи релігією суворої архаїчної традиції, патріархальних постулатів, юдаїзм у сучасному Ізраїлю, хоч і регулює різноманітні сфери життя людей, все ж значною мірою уникає можливого теократичного формату функціонування в соціумі. Модель ізраїльського суспільства, попри виняткове не лише духовне, а й в певних сферах правове значення в ньому юдаїзму, все ж (на відміну, скажімо, від цілого ряду ісламських країн з державним статусом релігії) є моделлю ближчою до образу світського суспільства з широкими правами громадян на самовизначення у практичній свободі совісті.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, цей аналіз провідних етико-антропологічних доміант юдаїзму засвідчує наявність в його ідейному ресурсі достатньо артикульованої загальногуманістичної моральної мотивації. Ця релігія, попри всі суперечності конкретно історичного санкціонування життя єврейських спільнот, все ж напрацювала достатній ресурс цінностей та антропологічно-соціальних парадигм, які визначають передумови реалізації толерантного ставлення як до носіїв інших віросповідних традицій, так і адаптації до світоглядних і життєвих трансформацій інформаційного соціуму, конвергенції релігійних постулатів і раціональної картини світу та ліберальної моделі соціального облаштування. Перспективи подальших досліджень у запропонованому цією статтею тематичному напрямку пов'язані із виявленням міри гуманістичності етичних постулатів і їх практичного втілення у різних конфесійних відгалуженнях сучасного юдаїзму, а також особливостей реагування юдаїзму на ключові для сьогодення проблеми прикладної етики.

Література

1. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. – Українське Біблійне Товариство, 1993. – 959 с.+296 с.
2. Вихнович В. Л. Иудаизм / В.Л. Вихнович. – СПб.: Питер, 2006. – 224 с.
3. Джонсон П. История евреев / П.Джонсон. – М.: Вече, 2006. – 480 с.
4. Йошпе Р. Что такое еврейская философия? / Р.Йошпе – Иерусалим-Гешарим-Москва: Мосты культуры, 2003. – 128 с.
5. Моше бен Маймон (Маймонид). Путеводитель растерянных / М. бен Маймон (Маймонид). – М. – Иерусалим: Гешарим/Мосты культуры, 2010. – 589 с.
6. От Авраама до современности. Лекции по еврейской истории и литературе / Науч. ред. Д. Фишман, Б. Высоцкий. – М.: Российский государственный гуманитарный университет, 2002. – 402 с.
7. Пекарская И.И. Заповеди Торы как ценность иудаизма / И.И. Пекарская // Вестник Костромского государственного университета им. Н.А. Некрасова. Серия: Философия. Социология. Политология. – 2009. – № 1. – С.172-176.
8. Сковорода Г. Повна академічна збірка творів / Г.Сковорода / За ред. проф. Л.Ушкалова. – Харків-Едмонтон-Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. – 1400 с.
9. Телушкин Й. Еврейский мир. Важнейшие знания о еврейском народе, его истории и религии / Й. Телушкин. – М.: Наука, 1995. – 577 с.
10. Тора: Пятикнижие и Гафтарот / Авт. и сост. доктор Й.Герц. – Иерусалим: Гешарим, 1999. – 1460 с.
11. Norman S. Judaism and the ethics of war / S. Norman // International Review of the Red Cross. – Vol. 87, №858. – June 2005. – P. 295-310.

Olexandr Brodetsky

Dialectics of humanistic and authoritarian elements in Judaic ethics and its role for tolerance

The article concerns the value-anthropological nucleus of Jewish religious tradition in the aspect of dialectic correlation between the humanistic and authoritarian elements of this ideological heritage. It is outlined the role of Jewish ethics' value postulates for the historical consolidation of Jews, preservation of their mental and cultural features in the dramatic historical collisions. The analysis has the aim to identify the tolerance potencies of Jewish religious heritage. The study is conducted on the disciplinary crossing of ethics, philosophical anthropology and philosophy of religion.

Keywords: Abrahamic religions, Judaism, authoritarian and humanistic values, religious ethics, tolerance, tolerating potencies.

Надійшла до редакції 19.03.2015 р.